

METAFORANING TILSHUNOSLIKDAGI O'ZIGA XOS AHAMIYATI VA UNING TURLARI

Abduolimova Maftuna Nurulloxon qizi

Farg'ona davlat univeristeti

Amaliy ingliz tili kafedrası o'qituvchisi

maftunaabduolimova777@gmail.com

Isaqova Ozodaxon Islom qizi

Farg'ona davlat univeristeti

Ingliz tili va adabiyoti fakulteti

3-kurs talabasi

isaqovaozoda0@gmail.com

ANNOTATSIYA

Ushbu maqola badiiy adabiyotda ko'chim turi bo'lmish metafora hamda uning adabiyotda ishlatilishini yoritishga bag'ishlanadi. Bilamizki, badiiy adabiyotda eng muhim qurol bu so'zdir. So'zni qanchalik tushunarli va ta'sirchan qilib yetkazib berish o'z navbatida badiiy tasvir vositalari orqali amalga oshiriladi. Biz ushbu maqola orqali metafora atamasining badiiy adabiyot va boshqa sohalarida qo'llanilishi hamda metaforaning turlarini yoritib bermoqchimiz. Shuningdek, maqolada metaforik turlarga namunalari keltiriladi va izohlanadi.

Kalit so'zlar: *metafora, ko'chim, adabiy vosita, bo'yoqdorlik, omonim, ko'chma ma'noli so'z, aralash metafora, o'lik metafora, visual metafora, mutlaq metafora, ildiz metafora, konseptual metafora, millat, tushuncha.*

THE IMPORTANCE AND PECULIARITIES OF METAPHOR IN LINGUISTICS AND ITS TYPES

ABSTRACT

This article is devoted to clarifying the metaphor, which is a type of stylistic figures in fiction, and its use in literature. We know that the most important weapon in fiction is the word. The most understandable and impressive delivery of the word is carried out through the means of artistic images. Through this article, we would like to explain the use of the term metaphor in fiction and other fields, as well as the types of metaphors. Also, examples of metaphorical types are given and explained in the article.

Key words: *metaphor, literary device, coloring, homonym, figurative word, mixed metaphor, dead metaphor, visual metaphor, absolute metaphor, root metaphor, conceptual metaphor, nation, concept.*

KIRISH

Jamiyat til bilan tirik, inson esa muloqot qilish orqali olamda hukmronlik qiladi degan qadim zamonlardan beri insonlar ongida mavjud bo'lgan aqida bugunga kelib o'z mazmunini salgina yo'qotmoqda. Chunki zamonaviy texnologiyalar yordamida olib borilgan chuqur izlanishlar yordamida hayvonot va nabodot olami insonlardek muloqot qilishi va hattoki fikrlashi (hayvonlardan shimpanze, o'simliklardan sabzi kabilar) mumkinligi o'z isbotini topdi.

Inson tili endi o'zining jozibasi, turli ma'nolarni ifodalay olishi, fraza va ideomalari, tildagi qochirimlar bilanboshqa barcha mavjudotlardan ajralib turadi.

Barcha tillarda mavjud bo'lganidek, deyarli tildagi 80 foiz so'zlar birgina ma'no ifodalabgina qolmay, yana turli ma'nolarda ham kelishi mumkin. Buni quyidagi *ot* so'zidagi omonimlik hodisasida ham ko'rishimiz mumkin:

Koptokni menga ot!

Otlar juda sezgir jonzotlardir.

Oting nima, bolakay?

Kontekstdagi ma'no ham:

Oramizda "daho" lar mavjud.

Dialektik so'zlar ham:

Eshikka kiring, aka, mehmon bo'ling!

Adabiy vositalar orqali ifodalangan ko'chma ma'noli so'zlar ham bo'lishi mumkin.

Sekinroq gapiring, aka!!! Devorning ham qulog'i bor. Zamon notinch...

Lingvistikada eng ko'p tarqalgan so'z ma'nolari esa adabiy uslubiy vositalarida, ya'ni ko'chma ma'noli so'zlarda uchraydi. Ba'zi holatlarda u stilistik figuralar deb ham ataladi. Ular tilshunoslikda yetarlicha topiladi. Metonimiya, metafora, sinekdoxa, ironiya, funkSIONallik kabilar aynan adabiy uslubiy vositalardir. Ushbu turlar orasida eng ko'p qo'llaniladigan va eng ko'p turga ega bo'lgani bu metafora hisoblanadi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Metaforalar bir-biriga bog'liq bo'lmagan ikki narsa o'rtasida taqqoslash, ko'pincha chuqurroq ma'no berish yoki kitobxon ongida yorqin obraz yaratish uchun ishlatiladigan adabiy vositadir. Ushbu hodisada narsa o'z xususiyat, shakl, harakat, rang, hid, hajm va shu kabi biror belgisiga ko'ra boshqa shu xususiyatga ega bo'lgan narsaning nomini oladi. Bu kitobxonning ongiga yorqin va xayoliy tushunchani olib kelish uchun bir-biriga bog'liq bo'lmagan ikkita narsa o'rtasida taqqoslashni o'z ichiga oladi. Metaforalar turli adabiyotlarda, she'riyatda va kundalik tilda uchraydi, so'zlarga chuqurlik, rang-baranglik va turli ma'no qatlamlarini qo'shadi.

Metafora turlari har xil bo'lib, ularning har biri ikki mavzu o'rtasidagi taqqoslashni yetkazishning turli usullarini ta'minlaydi.

Vizual metafora- visual metaforalar fikrni tasvirlash uchun tasvirlar yordamida taqqoslashlarni nazarda tutadi, kitobxon ongida yorqin rasm chizadi va o'sha tushunchaning kitobxon ongida yanada aynan tasvirlar orqali namoyon bo'lishini ta'minlaydi.

Masalan, "*Uning ko'zlari misoli porloq olmos edi*".

Mutlaq metafora: Mutlaq metaforada taqqoslanadigan subyektlarning har ikkisi ham keltirilmadan, ularning bittasi keltiriladi va asosan, o'xshatish so'zlari keltirilmaydi va bu o'xshatishga juda keskin va kuchli ma'no beradi. Mutlaq metaforaga misol tariqasida quyidagi gapni keltirishimiz mumkin.

Uning yuragi tosh edi.

Murakkab metafora: Murakkab metafora bir nechta metaforalarning kombinatsiyasini o'z ichiga oladi, ular birgalikda yagona, murakkab taqqoslashni yaratadi. Ushbu turdagi metafora qatlamli ma'noni yetkazish uchun turli elementlarni birlashtiradi.

Misol uchun:

Uning kamon qoshlari, charos ko'zlari, qirmizi lablari har qanday yigitn iaqlini bir lahzada shoshirib qo'yardi.

Ildiz metafora: Ildiz metafora odamlarning ma'lum bir tushuncha haqida o'ylash va tushunish usullarini o'z ichiga oladi, ko'pincha madaniy yoki ijtimoiy e'tiqodlarga chuqur singib ketgan bo'ladi. Ushbu metaforalarni tushunchalar yoki g'oyalarni tushunish uchun asosdir.

Umr bir kiprik qoqquncha o'tadigan soniyalardan iborat.

Konseptual metafora: Konseptual metafora bir konsepsiyani boshqa nuqtai nazardan tushunish uchun ishlatiladi. Ushbu metaforalar mavhum g'oyalarni aniqroq tushunchalar bilan bog'lash orqali tushuntirish va tushunishga yordam beradi.

Qalb osoyishtaligi juda qimmat turadi.

Bu yerda qimmat so'ziga e'tibor beradigan bo'lsak, u aslida narx, pul kabi tushunchalarga xizmat qiladi. Ammo bu yerda u o'ziga birozgina yod bo'lgan tushunchani ifoda qilmoqda va bu orqali ma'no yanada bo'rttirilmoqda.

O'lik metafora: O'lik metaforalar adabiyot sohasida ham, so'zlashuv va gazeta uslublarida ham juda keng qo'llaniladi va shu qadar keng tarqalganki, asl tasvir va ma'no deyarli chuqur o'y talab qilmaydi. Bu metaforalar hozirgi paytda tilning shartli qismiga aylangan darajada hisoblanadi. Bunday metaforalar hozir bo'rttirish va gapga alohida ta'sir berish kuchini yo'qotgan va uni tinglovchi ham, so'zlovchi ham va

odatda boshqa millat va til vakillari ham bemalol tushuna oladi, chunki ushbu turdagi metaforalar turli xil tillarning lingvistikasida deyarli bir xil vazifa bajaradi.

Umr oqar daryo.

Vaqt qush bo'lib uchmoqda.

Vaqt – bu pul.

Qora qosh yigit, qora qosh qiz.

G'unchalab yoki g'unchadek lablari.

Aralash metafora: Ikki yoki undan ortiq mos kelmaydigan metafora mantiqsiz tarzda birgalikda qo'llanilganda yuzaga keladigan metafora turi bo'lib, ko'pincha yozuvchi bitta ifoda yoki jumlada bog'liq bo'lmagan turli xil metaforalarni noto'g'ri birlashtirganda sodir bo'ladi.

Uning charos ko'zlari alamdan yondi.

Bu yerda “charos” so'zi ijobiy bo'yoqdorlikka ega so'z bo'lgani uchun ham, keyin kelayotgan “alamdan yondi” kabi salbiy ruhdagi frazeologik birligiga mos kelmagan.

Metaforalar yozuvchining arsenalidagi muhim vosita bo'lib, ularga jozibali va hayoliy nasr yaratish imkonini beradi. Ularning yozma so'zga jon va tiniqlik kiritish qobiliyati ularni adabiyot, she'riyat va kundalik tilning ajralmas qismiga aylantiradi. Turli xil metafora turlarini va ulardan foydalanishni keng tushungan holda, yozuvchilar va so'z ustalari, publissistik uslubshunoslari o'z asarlarini boyitishi va o'z kitobxonlarini yangi usullar bilan o'ziga jalb qilishi mumkin.

Xususan, Arastu bu atamani keng ma'noda qo'llagan. Faylasuf o'zining “Ritorika” asarida quyidagi fikrni ifodalaydi: “Metafora yuksak darajada aniqlik, yoqimlilik va oxorlilik jozibasiga ega, undan o'rinli foydalanish nutqni bezaydi”¹

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR (REFERENCES)

1. Shermamatova, S., & Tursunova, M. (2022). THE WORK CURRENTLY BEING DONE TO IMPROVE THE QUALITY OF EDUCATION IS THEIR EFFECTIVENESS.
2. Shermamatova, S., & Odiljonova, M. (2023). O'ZBEK VA INGLIZ ADABIYOTIDA METAFORALARNING FOYDALANISH TAHLILI. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 3(4), 91-97.
3. O'zbek tili stilistikasi. T.: O'qituvchi, 1983, -B. 246
4. O'zME. Birinchi jild. Toshkent, 2000-yil
5. Maftuna, A. (2023). CONCEPTUAL METAPHOR THEORY: A COMPREHENSIVE ANALYSIS OF ITS COGNITIVE AND LINGUISTIC

¹O'zME. Birinchi jild. Toshkent, 2000-yil

IMPLICATIONS. TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI, 3(10), 162-164.

6. Maftuna, A. (2023). COGNITIVE-STRUCTURAL INTERPRETATION OF METAPHOR AND LANGUAGE. TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI, 3(10), 179-181.

7. Abduolimova, M. (2023, May). Literary and Comparative Analysis of "Godfather" and "Shaytanat". In International Conference on Multidimensional Research and Innovative Technological Analyses (pp. 165-168).

8. Komilova, G., &Abduolimova, M. (2023). Development of Competences Referred to in International Assessment Programs And Standards in Foreign Language Teaching. TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI, 3(5), 127-129.

9. Abduolimova, M. METAPHORS IN LITERATURE AND DAILY SPEECH.

10. Akhadalievich, A. K. (2023). Modern Approaches to Linguistics: Exploring New Frontiers in Language Research. JOURNAL OF EDUCATION, ETHICS AND VALUE, 2(6), 9-11.

11. Maftuna, A. (2023). CONCEPTUAL METAPHOR THEORY: A COMPREHENSIVE ANALYSIS OF ITS COGNITIVE AND LINGUISTIC IMPLICATIONS. TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI, 3(10), 162-164.